

Schade aan mais door dassen. Foto Evert-Jan Slot.

Dassenvraat. Foto Van Bommel Faunawerk

Van wolf tot veldmuis

Landbouwschade door wilde zoogdieren

“Landbouwschade door dassen in 2016 bedraagt 650.000 euro”, aldus een kop in Nieuwsbrief Groene Ruimte. De laatste jaren betaalt BIJ12-Faunafonds een bedrag van meer dan € 20 miljoen per jaar aan boeren als tegemoetkoming in bedrijfsmatige schade die zij hebben geleden als gevolg van activiteiten van in het wild levende beschermde dieren. Het grootste deel van deze faunaschade, zo’n 90 %, komt op het conto van ganzen, maar ook zoogdieren veroorzaken schade. Naast uitbetalen van tegemoetkomingen stimuleert BIJ12-Faunafonds onderzoek gericht op de oorzaken en de beperking van faunaschade. In dit artikel is een beeld geschetst van de faunaschade veroorzaakt door zoogdieren en de rol van BIJ12-Faunafonds.

Kyo Leliveld, Jos Teeuwisse en Johan Thissen

Met het in werking treden van de Wet Natuurbescherming op 1 januari 2017 is het Faunafonds als zelfstandig bestuursorgaan opgehouden te bestaan. Sinds die datum zijn de provincies verantwoordelijk voor het verlenen van tegemoetkomingen in faunaschade. De meeste taken van het Faunafonds zijn echter blijven bestaan. De provincies hebben deze taak gemandateerd aan hun gezamenlijke uitvoeringsorganisatie BIJ12. De unit Faunafonds van deze or-

ganisatie heeft ook de advies- en onderzoekstaken van het Faunafonds overgenomen.

De bescherming van diersoorten is een wens van de maatschappij en in wetgeving vastgelegd. Boeren zijn volgens de wet verantwoordelijk om faunaschade op hun gronden te voorkomen. Als, naar alle redelijkheid en billijkheid, de faunaschade niet voorkomen kon worden door intrasteren of verjagen, kunnen boeren aanspraak maken op de

tegemoetkomingsregeling. Het gaat daarbij om vraat-, graaf-, wroet- of veegschade aan landbouwgewassen of (pluim)vee, veroorzaakt door natuurlijk in het wild levende dieren. Sinds de invoering van de Jachtwet 1954 kennen we in Nederland tegemoetkomingen voor faunaschade. Dit systeem van tegemoetkomingen door de overheid is bijna uniek in de wereld. Alleen Denemarken kent iets vergelijkbaars. De werkzaamheden van BIJ12-Faunafonds dragen bij aan draagvlak

Veldmuisswelts in grasland. Foto Aaldrik Pot

voor wilde zoogdieren, door tegemoetkomingen aan boeren, onderzoek en informatie aan het publiek, via de website en brochures. De uitgevoerde decentralisatie naar provincies is echter door uiteenlopend beleid een risico voor het draagvlak. Een voorbeeld daarvan is de afschaffing van de kosten voor de behandeling van een verzoek om tegemoetkoming in Limburg.

Taken BIJ12-Faunafonds BIJ12-Faunafonds handelt faunaschades af, adviseert en doet onderzoek naar het voorkomen en bestrijden van faunaschade. Om faunaschade te voorkomen, wordt gewerkt vanuit de trits 'voorkomen, bestrijden en betalen'. Met andere woorden: schade voorkomen door bv. het afrasteren van percelen, zodat wilde zwijnen niet op de akker kunnen komen. Als dieren toch aan jouw gewas komen kun je ze verjagen (eventueel met afschot). Als er toch schade ontstaat dan kan een boer bij BIJ12-Faunafonds een aanvraag indienen om een tegemoetkoming in de schade. Alleen directe schade aan gewassen en dieren van landbouwbedrijven komt in aanmerking voor een tegemoetkoming. Schade bij andere bedrijven, particulieren en overheden komt niet in aanmerking.

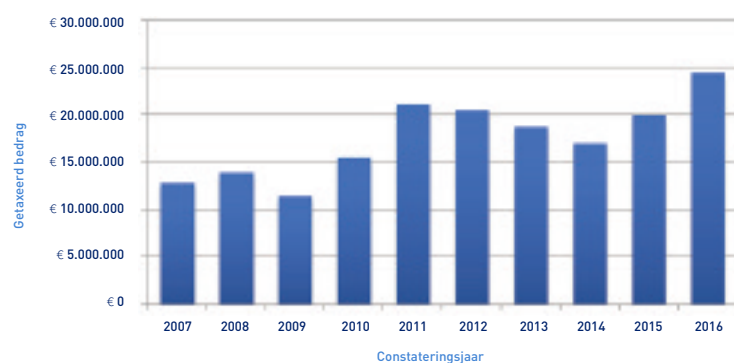
Leges, eigen risico en lage bedragen Voor het indienen van een tegemoetkomingsaanvraag moet een boer in de meeste provincies € 300 leges betalen (in Limburg worden geen administratiekosten

geheven). Daarnaast geldt in de meeste gevallen een eigen risico van 5% met een minimum van € 250 per bedrijf per jaar en worden bedragen van minder dan € 50 niet uitbetaald. In de praktijk loont het indienen van een verzoek dus niet bij schadegevallen van minder dan € 300, tenzij het bedrijf eerder dat jaar al een andere schade heeft gehad.

Faunaschade Sinds 2002 worden faunaschadegegevens verzameld om de hoogte van tegemoetkomingen in de faunaschade te kunnen bepalen. Hierdoor is er een grote database ontstaan met gegevens over faunaschade. De verzameling van de gegevens is op uitvoering van de wettelijke taak ingericht en geeft dus geen volledig beeld van de totale faunaschade in Nederland. Deze cij-

fers worden ook gebruikt door provincies en faunabeheereenheden en zijn van belang bij de ontwikkeling van het provinciale fauna(schade)beleid, het opstellen van faunabeheerplannen en onderzoek. Conform de provinciale beleidsregels tegemoetkoming faunaschade wordt schade door jachtwild en vrijgestelde diersoorten (landelijk en provinciaal) niet vergoed, omdat er voldoende mogelijkheden zijn om de schade aan de landbouw te voorkomen dan wel te beperken.

Schadetrends De schade die de taxateur in opdracht van het Faunafonds heeft bepaald is de beste beschikbare maat voor de daadwerkelijke schade. De totale getaxeerde faunaschade is bijna verdubbeld van 2007 t/m 2016 (Figuur 1). Van 2010 op

Figuur 1 Landelijke trend van getaxeerde schadebedragen.

2011 steeg de schade redelijk scherp, dit is vooral te verklaren door een toename van de gewasprijzen in een droog voorjaar. Hierdoor nam de schade veroorzaakt door overwinterende ganzen sterk toe. Door het droge voorjaar kwam de grasgroei ook laat op gang, waardoor grasland dat in de winterperiode was beschadigd zich slecht herstelde. De daling in 2014 werd veroorzaakt door het einde van de toenmalige regeling voor ganzenrustgebieden en door het invoeren van leges à € 300.

Door de invoering van de automatische taxaties-regeling voor rust- en foerageergebieden voor ganzen is de getaxeerde schade in 2015 en 2016 weer opgelopen. De taxateur komt uit eigen beweging langs. Boeren hoeven in deze gebieden niet zelf een tegemoetkomingsaanvraag in te dienen en hoeven geen leges te betalen. Bovendien is er geen eigen risico.

Zoogdierenschade Van 2012 t/m 2016 is tegemoetkoming uitgekeerd voor tien zoogdierensoorten, namelijk: das, wild zwijn, edelhert, damhert, ree, wolf, vos, bever, haas en konijn. Samen ging het om 4% van de totale getaxeerde faunashade. De das en de hoefdieren waren de grootste kostenposten onder de zoogdieren, maar vergeleken met de ganzen gaat het om beperkte bedragen. In 2015 zijn er vier schadegevallen van schapen geweest, de wolf was hier de dader. In geval van wolven gelden geen eigen risico en wordt ook schade uitgekeerd voor hobby-vee. De provincies willen dat zo om het maatschappelijk draagvlak voor de terugkeer van de wolf te behouden.

De das

De afhandeling van dassenschade is opgedeeld in twee typen regelingen, namelijk de gewone, per geval te taxeren, schade en de dassenovereenkomsten. Dassenovereenkomsten zijn contracten die voor maximaal vijf jaar worden afgesloten, de schadever-

goeding staat dan ook vast voor deze jaren. Er hoeft dan niet per schadegeval een tegemoetkomingsaanvraag ingediend te worden en vervolgens getaxeerd: weinig rompslomp voor boer en BIJ12-Faunafonds. Door de overeenkomsten kan niet echt iets gezegd worden over de trend van schade door dassen, deze bedragen staan immers vast. De schadetrend van de das is vanaf 2011 dan ook redelijk stabiel (Figuur 2a). De das veroorzaakt voornamelijk schade aan grasland en aan maïs. In 2016 betrof 55% schade aan maïs en 33% schade aan grasland.

Van de schade veroorzaakt door zoogdieren wordt voor dassen het hoogste totaalbedrag uitgekeerd, dit is inclusief dassenovereenkomsten. De overeenkomsten hebben goed gewerkt voor dassen en boeren. De provincie Limburg is echter gestopt met overeenkomsten omdat schade door wilde zwijnen toegeschreven werd aan dassen.

Het edelhert

In Figuur 2b is de landelijke schadetrend van het edelhert weergegeven. Hierin valt de piek van 2015 direct op, deze piek is te wijten aan grote schade bij één graszodenbedrijf (kapitaalsintensieve teelt). Het ging hier om negen schadeaanvragen, er was in totaal voor meer dan €300.000 getaxeerd. Verder is er schade aangericht aan o.a. maïs en graslanden.

De schadetrend van het edelhert neemt van 2007 t/m 2016 toe. Ondanks dat de schade toeneemt, daalt het aantal tegemoetkomingsaanvragen sinds 2014. Dit betekent dat het gemiddelde schadebedrag per aanvraag stijgt.

Het wild zwijn

De schade van wilde zwijnen steeg in de periode 2007 - 2010, waarna een dalende trend t/m 2014 te zien is (Figuur 2c). Dit komt omdat wilde zwijnen sinds 2010 actiever zijn bejaagd. Voor zwijnen geldt een nulstandbeleid, met uitzondering van de Meinweg en de

De veldmuis was tot en met de grote Friese veldmuizenplaag in 2004-2005 nog een beschermde soort zonder vrijstelling. Het Faunafonds moest toen ruim twee miljoen euro aan tegemoetkomingen uitkeren. Vervolgens werd de veldmuis in januari 2006 landelijk vrijgesteld voor doden en vangen met het oog op schadebestrijding. Van herfst 2014 tot voorjaar 2015 was er een enorme veldmuisplaag in een groot deel van Friesland. Deze plaag trad ook lokaal op in andere provincies. Voor de schade in 2014-2015 is vanwege de landelijke vrijstelling helemaal geen tegemoetkoming uitgekeerd. Wel hebben de provincies Friesland en Limburg opdracht gegeven om deze schade te taxeren om inzicht te krijgen in de omvang. Het ging in Friesland om 915 taxaties met een totaal getaxeerd schadebedrag van ongeveer € 16 miljoen. LTO becijferde de economische schade voor de landbouw door deze muizenplaag in Friesland op ruim € 73 miljoen. Het verschil tussen deze twee totaalbedragen is groot, omdat het Faunafonds alleen directe schade aan gewassen laat taxeren, terwijl LTO ook alle vervolgschade heeft meegerekend zoals kosten van extra arbeid en verminderde melkgift door gebrek aan gras.

Veluwe, maar desondanks stijgt de zwijnenpopulatie in Nederland. De stijging blijkt duidelijk uit het aantal afgeschoten wilde zwijnen in gebieden met nulstandbeleid, zoals in Noord-Brabant.

De laatste jaren is er ook weer een stijging van schade te zien, voornamelijk aan graslanden en maïs.

Het damhert

De schade veroorzaakt door het damhert is tussen 2007 en 2011 duidelijk gestegen (Figuur 2d), maar in de afgelopen vijf jaar weer gedaald. De getaxeerde schade is sinds 2015 niet meer boven de €5.000 gekomen. Damherten veroorzaken o.a. schade aan bloemen, groente en gras.

Damherten zijn de afgelopen jaren ook actiever beheerd. Sommige leefgebieden (Amsterdamse Waterleidingduinen) van het damhert zijn afgerasterd en de damherten die hier buiten traden mochten worden afgeschoten. Tevens waren er hoge schadeposen in Zeeland. Maar in Kop van Schouwen is een biologisch akkerbouwbedrijf dat jaarlijks met damhertenschade van doen had opgehouden te bestaan. Dit heeft direct invloed op de landelijke schadetrend.

Grasland omgewoeld door wilde zwijnen. Foto van Bommel Faunawerk.

Figuren 2a t/m e Landelijke schade in periode 2007-2016 door (a) das, (b) edelhert, (c) wild zwijn, (d) damhart en (e) bever.

De bever

Het gaat steeds beter met de bever in Nederland, dit is ook terug te zien in de schadecijfers. De getaxeerde schade is de afgelopen jaren gestegen (Figuur 2e). In 2016 verdubbelt de schade bijna vergeleken met 2015, dit is te herleiden naar één schadeaanvraag in Limburg. Een boomkweker had bijna € 9.000 schade geleden.

Onderzoek De onderzoekstaak van BIJ12-Faunafonds is primair gericht op het voorkomen en bestrijden van faunaschade aan bedrijfsmatig geteelde landbouwgewassen of gehouden landbouwhuisdieren. Op basis van het gevoerde onderzoek doet BIJ12-Faunafonds aanbevelingen aan de provincies, grondgebruikers en andere bij het faunabeheer betrokkenen. Incidenteel doet het Faunafonds ook wel onderzoek naar het beperken van risico's voor verkeer en schade aan instandhoudingsdoelen voor de natuur. Het ging daarbij bijvoorbeeld om de invloed van vossen op weidevogels en korhoenders.

Wat betreft zoogdieren heeft het BIJ12-Faunafonds de laatste jaren onderzoek gefinancierd naar veldmuis, das, bever, ree, wild zwijn, edelhert en wolf. Deze selectie is logisch: behalve de wolf zijn deze soorten ieder verantwoordelijk voor een gemiddelde jaarlijkse getaxeerde schade van meer dan € 300.000 of ze veroorzaken risico's voor de openbare veiligheid. Voor de nieuwkomer wolf worden methoden ontwikkeld om schade aan vee te beperken. Dit is bepaald niet theoretisch. De eerste zekere wolf in Nederland heeft meerdere schapen gedood en onlangs is dat weer gebeurd.

Interessant is door BIJ12-Faunafonds medegefinancierd onderzoek naar de genetische variatie van edelherten en wilde zwijnen. De verzamelde informatie maakt het mogelijk om te bepalen waar wilde zwijnen en edelherten die ergens opduiken vandaan komen. Zo is duidelijk geworden dat twee van de drie populaties wilde zwijnen in Noord-Brabant illegaal losgelaten zijn. Ook laat de studie zien dat door het verbinden van gebieden (ecoducten) binnen de Veluwe de genetische vitaliteit van de hoefdieren daar al verbeterd is.

Kennis is een belangrijk instrument voor faunabeheer en schadebestrijding, dus budget voor onderzoek blijft wenselijk.

Kyo Leliveld werkt als adviseur bij het BIJ12-Faunafonds, Jos Teeuwisse zat in het Bestuur en Johan Thissen is lid Commissie Onderzoek van het fonds.